

autem hoc dicimus, quasi erronea nonnullorum doctrina a nobis probetur, quod « si agatur de impedimentis civilibus simul et » canonicis, ex rei natura non sufficiat dispensatio Ecclesiae, » sed requiritur etiam dispensatio principis, Ecclesia enim, » aiunt, non potest impedimento adimere vim, quam habet » a lege principis; unde, non obtenta principis dispensatione, » *validum non esset matrimonium etiam in foro Ecclesiae,* » quae non potest pro valido habere matrimonium *in se irri-* » tum (142). » Longe enim nos ab hac absumus doctrina, sed ideo haec animadvertimus ut collisio, quae intercederet cum legibus civilibus, quoad eius fieri potest, evitetur, ac ne nobis adversarii succenseant, perinde ac si moralis legis magis solliciti fuerint politici magistratus, quam Rom. pontifices, qui tamen aut nullatenus in nonnullis gradibus dispensant, et si in aliis interdum relaxarunt, nonnisi necessitate cogente, id effecerunt.

CAPUT IV.

De Ecclesiae potestate Sanandi matrimonia in Radice.

ARTICULUS I. — Sanationis Matrimonii in radice vera notio exhibetur.

Dispensationi, de qua hactenus locuti sumus, affinis est sanatio, ut dici solet, matrimonii in radice. Istiusmodi sanationis nomine venit ablatio seu remotio illius vitii, cum quo initum est matrimonium, et quo factum est, ut illud nullum irritumque redderetur, adeoque ineptum ad effectus producendos, qui ex legitimo coniugio provenirent.

Quae ut plana fiant, praemittendum est coniugii contractum oriri a *consensu* libero utriusque contrahentis, a quo velut a sua radice contractus ac proinde et sacramentum enascitur. Siquidem sine consensu matrimonium perinde ac quivis alius con-

iugium cohonestarent nonnulli ab apostolica Sede dispensationem petierunt, ast nunquam obtinere.

(142) Vid. Carrière *De matrim.* tom. II. n. 1062. a qua tamen doctrina nunc cl. auctor, ut superius videmus, recessit.

tractus nec est, nec intelligi potest. Itaque consensus partium est veluti fundamentum et radix ipsius coniugii, eoque sublato, omnis coniugii ratio penitus evanescit.

Ast non quivis consensus ad contrahendum matrimonium sufficit, sed necesse praeterea est, ut sit *legitimus* seu a personis elicitus, quae sint iure habiles ad eum consensum praebendum; alioquin consensus est nullus, nec effectum producit, ad quem datur, utpote nullius valoris.

Porro fieri potest, ut hic consensus illegitimus sit iure aut naturali, aut divino, aut ecclesiastico, aut etiam aliquo sub respectu iure civili. Si sit illegitimus iure naturali presumpso, aut iure divino, ita vitatur, ut nullo modo sanari possit ab humana quavis auctoritate, perpetuoque idcirco irritum permanebit coniugium ita illegitime contractum. Si vero illegitimus sit iure tantum canonico, seu ob impedimentum aliquod dirimens ab Ecclesia constitutum, tunc licet ita vitatus sit consensus, ut contractum coniugalem irritum reddat, nihilominus vi eiusdem auctoritatis, qua impedimentum statutum est, scilicet Ecclesiae, tolli etiam potest; seu vitium illud ita sanari potest, ut eo sublato tum contractus validus exurgat, tum sacramentum, illosque omnes producat effectus, quos produxisset, nisi obfuisset vitium illud. Atque hinc est, quod sanatio in radice, de qua disserimus, a Benedicto XIV. definiatur: « *Legis ecclesiasticae, quae impedimentum induxit, abrogatio in casu particulari, coniuncta cum irritatione omnium effectuum etiam antea ex lege secutorum* (1). »

Ex his iam intelligitur 1. quare ablatio istius vitii, quo illegitimus evasit consensus ac propterea nullus, vocetur *sanatio*, metaphora a morbo desumpta. Dispensatio enim, quae nativo vitio quodammodo medetur, ita ut consensus ineptus ad producendos effectus, quos producere debuisset, iam legitimus reddatur, ut producere incipiat effectus suos, analogice *sanatio* iure nuncupatur. Sane card. Caprara in facultate data

(1) *Quaest. canonic.* q. 174. et *De synodo dioec.* lib. XIII. cap. 21. n. 7.

Gallarum episcopis, de qua postea loquemur, his utitur verbis : « Facultatem communicamus... *dispensandi in radice* » matrimonii, seu matrimonium in radice *sanandi*, perinde ac si contrahentes, qui ad matrimonium ineundum inhabiles fuerant, et consensum illegitime praestiterant, ab initio habiles fuissent et consensum legitime praestitissent (2). »

Intelligitur 2. quare dicatur sanatio matrimonii *in radice* aut *a radice*, quia videlicet consensus, a quo contractus matrimonialis pendet, radix est, ut diximus, unde coniugium validum sit aut invalidum, legitimum aut illegitimum. Cum itaque consensus hic affectus vitio fuerit ab initio, idque ita deinde tollatur, ut consensus ipse legitimus censeatur et fiat pro illo primo instante, quo datus est, adeoque iure effectus omnes eliciat, perinde ac si a suis primordiis legitimus fuisset, merito matrimonium ipsum sanari dicitur *in radice*. Quinimo quum in legitimo consensu contractus coniugalis enascatur, et sanetur idem ipse consensus seu purgetur a vitio, quod ipsum irritum reddiderat, ideo forte eiusmodi sanatio, magis proprie et accurate designaretur per formulam *sanationis radice* matrimonii, quam per usitatam alteram *sanationis matrimonii in* aut *a radice*. Quandoquidem est ipsa matrimonii *radix* seu consensus, qui sanatur, adeoque prior formula magis nobis ob oculos ponere videtur notionem et conditionem rei, de qua disserimus. Caeterum a recepta loquendi ratione non ideo discedimus, ne novitati studere videamur.

Intelligitur 3. quare dixerimus, omnia et sola *impedimenta canonica* posse ab Ecclesia tolli ad sanationem eiusmodi efficiendam. Etenim si impedimenta, quae vitiosum effecerunt datum consensum, ab ea auctoritate tolli debent, a qua fuerunt constituta, profecto cum canonica impedimenta statuta ab Ecclesia fuerint, evidens est sanationem in radice ad ea pariter impedi-

(2) *Decretum quo apostolicae facultates demandantur.* In append. tertia opusc. cui tit. *Dissert. sur la réhabilitation des mariages nuls.*

menta referri. Itaque Ecclesia potest eam sanationem perficere primo ab omnibus prorsus impedimentis, quae ipsa statuerit ad vitandum consensum, non autem, ut nonnulli autumant, ab aliquo tantum, ac nominatim a solo impedimento clandestinitatis. Eiusmodi enim assertio a logica est; nulla quippe apparet ratio quare ab uno potius quam ab alio e canonicis impedimentis Ecclesia quempiam solvere possit, cum eadem auctoritate sibi a Christo communicata aequo iure omnia impedimento sanxerit. Et sane, uti paulo post videbimus, Ecclesia non modo a clandestinitatis impedimento, sed ab aliis etiam plura coniugia sanavit. Secundo non potest tamen eadem Ecclesia vitium sanare, quod ab impedimentis iuris naturalis presse sumpti oriatur, aut iuris divini, quia id eius auctoritatem excedit. De iuris naturalis presse dicti impedimentis non est quod loquamur in his enim cum de eo agatur, quod intrinsecam atque inhaerentem turpitudinem involvit, per se patet nulli dispensationi locum esse; sed neque de impedimentis divini iuris ambigi potest; nec enim homo, quacumque potestate aut auctoritate praestet, potest attingere, quod Deus sibi reservavit, nisi hic ipsemet eam facultatem specialem tribuerit, quod eum fecisse in casu nostro certe non constat, imo prorsus constat contrarium, ac proinde nunquam ac nusquam Ecclesia sanavit matrimonium initum cum actuali impedimento ligaminis, quod iuris divini est. Ex quo sequitur omnia coniugia, quae inita fuerint cum aliquo impedimento sive iuris presse naturalis sive iuris divini esse omnino insanabilia.

Intelligitur 4. cum consensus mutuus radix sit unionis coniugalis, necesse prorsus esse, ut hic consensus *physicus* datus fuerit a contrahentibus in ipsa coniugii celebratione, quamvis ob latens vitium consensus nullus ac irritus fuerit, prout *moralis* est. Etenim si eiusmodi *physicus* consensus, licet moraliter irritus, nullo modo adfuit, matrimonium dici non debet iure irritum fuisse, sed de facto ac materialiter nunquam extitisse: quod vero nullo modo unquam extitit, sanari non potest; esset enim contradictio, ut aiunt, in terminis. Aliis verbis dispensatio in radice locum habere nequit nisi in connubio

de facto inito, quodque uti verum a contrahentibus spectatum fuerit in actu, quo illud inibant (3): alioquin ipsa deest radix, quae sanetur. Hinc coniunctiones fornicariae, quocumque tempore perdurarint, nunquam ita sanari poterunt: ut enim ait Benedictus XIV. « in copula manifeste fornicaria nulla est » radix matrimonii (4). » Hinc si ambo contrahentes impedimentum noverant, atque ita *mala fide* coniugium inierunt, sanari illud non potest: neque enim huiusmodi ficti coniuges in actu ipso nuptiarum verum matrimonium inire, sed concubinatum tegere voluerunt.

Quod si unus e contrahentibus bona fide, alter vero mala fide se gesserit, coniugium sanari posse videtur; quamquam non desint, qui id negent (5). At si uterque vere quidem consensit, sed invalide ob latens impedimentum, tum locum certe habet Ecclesiae auctoritas. « Non sane agendo, ut iterum lo- » quitur Benedictus XIV, ut matrimonium nulliter contractum, » non ita contractum fuerit, sed effectus illos tollendo, qui ob » huiusmodi matrimonii nullitatem ante indultam dispensationem » ac etiam in ipso contrahendi matrimonii actu producti fue- » runt. » Quibus verbis etiam modus indicatur, quo ipsa fit ma- trimonii in radice sanatio.

(3) Diximus *in actu*: hoc enim saepe inculcat Bened. XIV. qui in op. cui tit. *Quaestiones canonicae et morales* ed. Venet. 1767. opp. tom. XIII. part. I. quaest. 174. coll. 485. et alibi passim haec habet: « Attendendum est ad » *tempus iniri matrimonii*. . . se tractasse tanquam veros coniuges et uti tales » habitos fuisse saltem in *initio* matrimonii. . . Ad effectum, de quo agitur, satis » est quod matrimonium fuerit *de facto* contractum, et quod intercesserit » affectus maritalis una cum consensu naturali. »

(4) Quaest. cit. 174.

(5) Ita censent Pontius lib. IV. cap. 5. XXIV. n. seqq. Schmalgrueber in lib. IV. *Decretal.* tit. XVI. n. 268. De Böckhn lib. IV. tit. III. §. 3. n. 45. seqq. Dens. *Theol. ad usum seminar. De matr.* n. 419. t. 7. pag. 540. aliique. Nobis satis sit verba describere Schmalgrueber dicentis: « Sed etsi sententia haec, » (quod sanari possit), admodum probabilis sit, sensui tamen Ecclesiae et ra- » tioni magis conformis videtur, quae hoc casu requirit novum consensum, » et scientiam nullitatis etiam ex parte illius, qui antea posuit novum consen- » sum. » Quae tamen mihi non videntur absolute vera; dantur enim casus contrarii.

Ac modus quidem, quo res haec concipi debet, nonnihil habet difficultatis: immo vero haec difficultas ratio fuit potissima, cur quidam hanc potestatem matrimonii sanandi in radice vel dene- garint vel solum nomine tenus admiserint, quia nimirum intel- ligi nullo modo posse censebant, quomodo posteriori actu id validum fieri possit, quod invalidum ab initio fuit, idque post plures quandoque annos, imo etiam quandoque postquam vel alteruter, vel uterque coniugum vita functus fuisset. Ii vero qui, ut fieri debet, hanc potestatem Ecclesiae seu Rom. ponti- fici vindicant, duplici modo rem explanant, ac matrimonium sanari dicunt vel ob quamdam *fictionem iuris*, qua legislator se veluti refert ad illud instans quo matrimonium initum est seu potius initur, ac impedimentum tollit; aut sine iuris fictione, potius ex mente legislatoris dum legem condidit, atque ex na- tura ipsius legis, atque adeo ex ipso iure.

Prima itaque ratio huius rei explicandae est fictio iuris (6). Romanus pontifex se refert quodammodo ad actum celebrandi coniugii, impedimentumque tollit, atque ita legitimum reddi- tur, quod vi legis illegitimum fuisset; sublato impedimento, quo vitiatus erat consensus; hic eo ipso producet effectus omnes quos produxisset si nullum impedimentum extitisset, cuiusmodi sunt verus contractus coniugalis, sacramentum, legitimitas prolis aliaque omnia, quae legitimum consensum consequun- tur. Nimirum per fictionem iuris Ecclesia impedimentum ita tollit, ut illud sustulisse in actu ipso dati consensus censeatur; adeoque physicus ille consensus eos parit effectus, quos ideo tantum parere non poterat, quia moraliter nullus ac irritus erat ob ecclesiasticum impedimentum.

Alii rem sibi videntur melius explicare, cum dicunt, Ecclesiam impedimenta quidem constituisse, sed non omnino absolute ac

(6) Cf. Rigantium *Comment. in reg. L. Cancell.* n. 406. Ita arbitratur annota- tor Fevreti in op. in script. *De l'abus* liv. V. ch. 8. n. 6. not. 7. not. N. tom I. pag. 476. ed. 1756. qui haec habet de fictione iuris: « fictio in casu ficto idem » operatur ac veritas in vero: fictio enim est legis adversus veritatem in re pos- » sibili ex iusta causa dispositio.

pro quovis casu, sed sibi iudicium reservasse de extraordinariis quibusdam rerum adiunctis, in quibus ea impedimenta non obsint, quominus consensus suos effectus producat. In hac sententia concipi deberent eiusmodi impedimenta quodammodo alicui conditioni vel reservationi, seu exceptioni obnoxia ex ipsa mente legislatoris. Id fieri posse a sapienti legislatore ratio suadet; id vero factum ab Ecclesia fuisse, argumento esse potest ipsa Ecclesiae agendi ratio, quae matrimonia sanando decrevit in iis casibus impedimentum non obfuisse, quominus consensus suos effectus haberet.

Notandum porro hic est, quod cum Ecclesia aliquod matrimonium sanat in radice, non modo *declarat* consensum validum fuisse, quasi nullum censeatur fuisse impedimentum, sed proprie suam exercet auctoritatem, seu actum iurisdictionis, quo tanquam legislatrix decernit, pro talis impedimenti casu legem non obstare consensui. Parum vero refert sive dicatur, id efficere Ecclesiam per actum retroactivum, quem vocant, sive per actum praesentem in ipsa coniugii celebratione. Haec autem ratio explanandi sanationem matrimonii in radice plenior nobis videtur, ac minus forte impedita, quam fictio iuris. Si quis tamen malit priori expositioni adhaerere, per nos licet; aliam etiam rationem idem paulo aliter explicandi in insequenti articulo indicabimus.

Interim haec sufficere possunt ad notionem habendam rei, qua de agimus: ex quibus etiam intelligimus, sanationem in radice minus proprie *rehabilitationem* et *convalidationem* coniugii nuncupari; eamque a notione simplicis *dispensationis* differre; neque solum a dispensatione, quae *ante* nuptias dari solet, sed ab ea quoque, quae *post* initum coniugium dari consuevit. Etenim dispensatio *post* nuptias, quamvis dici possit quaedam ratihabitio atque etiam sanatio, tamen revera nil aliud est quam simplex dispensatio, quae *directe* ad praesens tempus refertur. Nimirum matrimonia, quae cum aliquo impedimento sunt contracta, deberent dissolvi, ut saepe fit, etiam coniugibus maxime invitis; at quandoque indulgetur, ut coniu-

ges in matrimonio permaneant, seu post *factum* datur dispensatio, atque hoc in casu solum primo matrimonium incipit esse legitimum, et proles legitima fit, non quidem ac si legitima ab initio fuisset, sed fit legitima quodammodo per subsequens matrimonium post iam datam dispensationem. At dispensatio in *radice* revocatur *directe* ad tempus, quo matrimonium cum impedimento contractum fuit, impedimentum tollit, matrimonium ratum habet ab initio, adeoque proles legitima fit legitimatione illa, quam vocant *plenissimam*, quaeque propria est prolis, quae ex coniugio prorsus legitimo prognata est, atque distinguitur a legitimatione *pleniori* vel *plena*, quae per subsequens etiam matrimonium habetur.

Hinc etiam liquet, sanationem in radice posse generatim non exigere consensus renovationem, sed potius primitivum consensum afficere; et dari posse etiam post defunctos coniuges, ut proles beneficio legitimationis *plenissimae* fruatur. Sed de his sanationis effectibus uberius in articulo tertio disseremus.

ARTICULUS II. — Romano Pontifici vindicatur potestas sanandi matrimonia in radice.

Exposita natura sanationis in radice matrimonii, in qua aliqua inerat difficultas, iam operosum non erit ostendere, hanc sanandi coniugia facultatem Rom. pontificibus esse tribuendam. Id vero ostendimus tum ex usu Ecclesiae, tum ex auctoritate theologorum, tum ex ipso iure, atque adeo ex rei natura.

Quod primo attinet ad usum constantem Ecclesiae, eius rei vestigia iam deprehendimus in concilio Aurelianensi III. quod celebratum est an. 538, in quo, ut vidimus, statutum fuerat, ut fideles, qui ex ignorantia canonum cum impedimento affinitatis, etiam in primo gradu in linea recta irritum ac nullum inierant coniugium, in eo perseverare possent, atque ideo coniugium ut validum haberetur (7). Quid porro hoc aliud est, quam sanare coniugium in radice? Nam per statuta patrum, ut ibidem

(7) Cf. apud Sirmondum *Concilia antiqua Galliae* Lutet Paris 1629. tom. I. pag. 247. can. X.

dicitur, prohibita immo vero irrita etiam declaratae fuerant eiusmodi nuptiae, utpote incestae coniunctiones; certum autem est ex iure canonico, ignorantiam impedimenti dirimentis haud suffragari, ita ut per eam, quamvis invincibilem, inhabilitas non tollatur ad coniugium valide ineundum: attamen concilium illa matrimonia simpliciter pro validis iam habenda declaravit, nullam consensus renovandi mentionem faciens; seu non dixit tales iam posse matrimonio iungi, vel aliud eiusmodi, sed constituit, ut ista ceu valide contracta coniugia haberentur, ideoque sanavit ea in radice, uti nunc temporis loquendi mos obtinet. Huc etiam pertinent exempla, quae attulimus, dispensationum *post* initum matrimonium, prout in veteri disciplina obtinebant, quaeque sanationibus in radice sunt affines. At magis *directa* exempla iam subiicimus.

Ex Rom. pontificibus, qui expresse matrimonium sanaverint in radice, omnium, quorum monumentum extat, primus fuit Bonifacius VIII. qui coniugium irritum contractum inter Sancium IV. Castellae regem iam *praemortuum* et Mariam in tertio consanguinitatis gradu ei coniunctam sanavit (8). Idem praeterea pontifex eodem ferme tempore matrimonium initum ab Ildelphonso III. rege Lusitaniae cum comitissa Poloniae, etsi ab initio nullum ob consanguinitatem, quae apud ipsos intererat, per dispensationem *in radice* validum effecit (9). Post Bonifacium reliqui pontifices passim, gravissimis intercedentibus de causis, eiusmodi sanationes concesserunt. Nos ne nimii simus in illis referendis, ea seligimus, quae aliquid peculiare praesentant.

Itaque Gregorius XIII. non semel indulget eiusmodi sanationes, teste Benedicto XIV. (10), qui id luculenter ostendit ex

(8) Cf. Mariana *Histor. Hispan.* lib. IX. cap. 19. et Laurea *Diction. decis.* 8. n. 20. et seq. qui subdit hanc primam fuisse dispensationem *in radice matrimonii*, quae expresse legatur.

(9) Ut refert Emmanuel Facia *De sponsa* in *Epil. hist. Lusitan.* par. III. cap. 7. n. 3. et Laurea *Dict. decis.* 8. cit. n. 23.

(10) Q. 174. quae est *in causa Pragensi matrim.* die 15. Iul. 1720.

decisionibus Rotae, concluditque responsum eidem Gregorio tributum ab annotatore Navarri, quod scilicet ipse non potuerit eiusmodi dispensationem in radice concedere, aut esse apocryphum, aut intelligendum de singulari aliquo adiuncto, in quo censuit eam esse denegandam.

Clemens XI. brevi dato 2. Aprilis 1701. aut 1703. confirmavit nonnulla matrimonia, quae illegitime inita fuerant apud Indos orientales, contrahentes dispensando a renovatione consensus (11); contra vero sac. congregatio de *Propaganda fide* die 20. Apr. 1607. decrevit: « Meminerint missionarii, quotiescumque necesse iudicaverint dispensare in matrimoniis contractis cum aliquo impedimento dirimente, procurandam ab ipsis esse *renovationem consensus*; » et die 28. Feb. 1644. pariter sancivit, missionarios habere facultatem declarandi prolem legitimam ortam ex matrimonio nullo, per sanationem nempe in radice.

Rursum idem pontifex Bened. XIV. refert, concessam dispensationem seu sanationem in radice fuisse cuiusdam coniugii initi in Bohemia ante annos quadraginta sine parochi praesentia. Sanatio petebatur ad prolis legitimitatem, ac difficultatibus non obstantibus, quas passa erat eiusmodi causa, eo quod non satis constitisset de bona coniugum fide, postea tamen, ea comprobata, licet maritus iam vita functus fuisset, censuit sac. congregatio concilii recedendum a *decisis*, ac die 18. Sept. 1723. sanationem concessit (12).

Item Clemens XII. brevi *Iumdudum* dato 3. Sept. 1734. cuius meminit Bened. XIV. (13), indulget sanationes in radice absque necessitate renovandi consensus. Nam cum Clemens XI. missionariis Indiarum facultatem concessisset dispensandi ab

(11) Ut idem refert Bened. XIV. *Instit.* 87. n. 80. et *De syn. Dioec.* lib. XIII. c. 21. n. 27.

(12) Op. cit. *Quaest. can.* Q. 174.

(13) Lib. XIII. *De syn.* c. 21. n. 7. Ibidem etiam scribit, id ipsum indultum fuisse a Clemente XI. in litteris incipientibus *Apostolicae dignitatis* datis die 2. April. 1701.

impedimentis dirimentibus ad annos XX. nonnulli ex ipsis, hoc tempore iamdiu elapso, easdem dispensationes porro concedere perrexerunt. Res delata est ad Clementem XII., ipse rescripsit : « Haec matrimonia revalidamus ac valida et legitima decernimus in omnibus et per omnia, perinde ac si ab initio et in eorum radice, praevia sufficienti dispensatione, contracta fuissent; absque eo quod illi, qui sic contraxerint, matrimonium de novo contrahere, seu novum consensum praestare ullo modo debeant. »

Cumque ad pontificatum ascendisset card. Lambertinius sub nomine Benedicti XIV. et ipse pariter indulset sanationem in radice cuiusdam coniugii, quod Iosepha Violantes Henriquez cum Ludovico Francisco de Assis Sanchez de Baëna per procuratorem inierat. Violantes quidem petebat, ut coniugium rescinderetur, utpote contractum cum impedimento; quod cum sufficientibus probationibus evincere non potuisset, coniugium declaratum fuit validum. Verumtamen compertum postea est coniugium reipsa invalidum fuisse eo quod, quum duplex impedimentum propinquitatis adesset, pro uno tantum obtenta fuerat dispensatio. Ad medendum huic defectui Franc. de Baëna obtinuerat a Benedicto XIV. litteras *sanatorias*, ut vocant, quibus dispensaretur in radice; eiusmodi litterae dispensabant ab obligatione renovationis consensus ex parte Violantes, atque adiciebatur relaxationem in toto suo robore permansuram, licet Violantes in posterum in cognitionem veniret duplicis huiusce propinquitatis. Ast paulo post ipsa ostendit, se cum daretur sanatio iam instructam fuisse de duplici propinquitatis impedimento, adeoque instabat, ut coniugium solveretur, atque irritum declararetur. Tum Benedictus XIV. declaravit coniugium vere nullum esse, quia ex una parte summus pontifex concedendo sanationem in radice potest illas, quas opportunas iudicaverit conditiones apponere; ex altera vero parte dispensatio, de qua agebatur, conditionem habebat implicitam, quod Violantes duplex vinculum propinquitatis ignoraret, subdiditque ideo eam conditionem appositam fuisse, « ne ipsa contradicente et

» obnitente, prout contigisset, si impedimentum scivisset, » concessa dispensatio diceretur (14). »

Sed iuverit hic exempla afferre sanationum, quae non unum et singulare coniugium, at potius plures simul casus complectuntur. Cum nonnulli episcopi dispensationes quandoque concessissent, ad quas concedendas nulla iis erat potestas, Rom. pontifices certiores facti de nullitate plurimorum coniugiorum, quae perperam inita fuerant, quaeque irrita erant ac nulla, ne scandala hac de causa aut concertationes orirentur, consueverunt ea omnia sanare in radice, nulla praevia consensus renovatione (15). Ita Clemens XIII. die 20. Nov. 1760. declaravit concessum indultum illum minime habuisse sensum, qui eidem datus fuerat, atque adiecit : « quatenus vero hucusque » perperam fuerit dispensatum... Sanctitas sua ad consulendum » animarum quieti, matrimonia cum hac dispensatione contracta, in radice sanavit (16). »

Eodem modo egit Pius VI. qui concedens epistolas *sanatorias* expetitas ab archiepiscopo Trevirensi, qui congressui Emsensi interfuerat, sibi facultatem concedendi relaxationem ab impedimentis dirimentibus arrogaverat (17). Sic etiam sacra Poenitentiaria in causa quorundam coniugiorum, quae in Galliis contracta fuerant per dispensationem perperam datam a nonnullis vicariis capitularibus, eandem viam tenuit, rescribens : « Sacra poenitentiaria, expositis mature perpensis, omnia » matrimonia nulliter contracta, de quibus in precibus, in radice » sanat et convalidat (18). »

(14) Bullar. Bened. XIV. tom. IV. Constit. VIII. pag. 551. et vol. II. constit. XXXIII. p. 81 seqq.

(15) Cf. Pontas voc. *Dispensatio* pag. 145. ed. in-4. 1771.

(16) In rescripto Clementis XIII., quo explanatur sensus indulgentiarum, quibus conceduntur episcopis facultates dispensandi super variis impedimentis, et *sanantur in radice* matrimonia perperam contracta, quod reperitur in append. II. ad opusc. cit. *Dissertation sur la réhabilitation des mariages nuls.*

(17) Cf. *Mémoires pour servir à l'hist. ecclésiast. pendant le XVIII. siècle* an. 1786. tom. III. p. 68.

(18) In cit. *Dissert.* pag. 53.

Pius VII. opera card. Caprara indulget Galliarum episcopis facultatem dispensandi *in radice* per annum integrum in omnibus coniugiis initis usque ad 14. Augusti 1801. Haec eadem facultas iterata est per indultum datum 7. Februar. 1809. (19). Et rursum die 27. Sept. 1820. eadem facultas concessa fuit episcopo Pictaviensi pro coniugiis celebratis coram presbyteris sic dictae *parvae Ecclesiae* (20).

Die 10. Sept. 1803. sac. congreg. de Propaganda fide in epistola ad episcopum Quebecensem scripsit : « Sanctissimus » (Pius VII.) quatenus opus sit, eas omnes in radice sanavit dispensationes, quae ab Amplitudine tua datae sunt, non inserto, » ut praeceptum erat, facultatum tenore, cum expressione temporis, ad quod fuerint concessae. » Omitto sanationes magno numero factas ab eodem pontifice, vel ab eius immediato praedecessore Pio VI. cum in Etruria dispensationes ab impedimentis dirimentibus perperam datae fuissent ab episcopo Pistoriensi, Scipione Ricci, qui sibi eam facultatem arrogaverat. Quae enim hactenus exempla attulimus ultro sufficiunt ad ostendendum, quemadmodum proposuimus, hanc potestatem Ecclesiam, seu Rom. pontifices exercuisse. Absonum vero foret in dubium revocare ius id faciendi, quod a tot pontificibus universa annuente Ecclesia factum est.

His factis, si opus esset, possemus celebriorum theologorum et canonistarum doctrinam adiicere; verum id necesse non est. Omnes enim veluti compertam eam supponunt, quoties docent, posse Rom. pontificem impedire effectus alicuius legis ecclesiasticae non solum in futurum, verum etiam in praeteritum; quoties affirmant, eum posse tales relaxationes concedere, quae res in eo statu collocent, in quo reperirentur, si nullum extitisset impedimentum; quoties asserunt, eum posse prolem legitimam efficere in ordine ad bona spiritualia, immo vero et temporalia

(19) *Instructio Io. Bapt. cardin. Caprara in Gallis ex Latere legati de matrimoniorum revalidatione* in app. III. cit. dissert. pag. 110.

(20) Cf. *Correspondance authentique de la Cour de Rome.* pag. 165.

obtinenda, uti mox videbimus, perinde ac si a legitimo toro procreata fuisset. Quae quidem omnia nobis exhibent notionem sanationis coniugiorum *in radice*, ut ex dictis constat. Cum igitur eiusmodi potestatem theologi et canonistae vulgo tribuant Rom. pontifici, hoc ipso ei tribuunt potestatem, de qua disserimus. Atque hinc est, quod Benedictus XIV. nedum docet, nefas omnino esse de ea dubium movere, verum etiam *communem* penes canonistas hanc asserat esse sententiam (21).

Et sane ex ipso iure potest Rom. pontifex legem ecclesiasticam irritare nedum quoad effectus in posterum secuturos, verum etiam quoad effectus ante sequutos : sic enim expresse dicitur in iure canonico : *Textu in Clement. Quoniam de communit. eccles.* Iam vero quid aliud facit Rom. pontifex, dum sanat matrimonium in radice? impedimentum tollit, adeoque irritat *effectus* ex eo impedimento tum *secuturos*, tum prius *secutos*. Effectus porro eius impedimenti erant inhabilitas coniugum ad contrahendum, adeoque invaliditas coniugii, prolesque illegitima. Sublatis itaque effectibus ecclesiasticae legis, eo ipso personae habiles dicendae sunt ad contrahendum, legitimus earum consensus, prolesque legitima (22).

Itaque ex Ecclesiae praxi, ex doctorum auctoritate, atque ex iure ipso deducitur, posse Romanum pontificem matrimonia in radice sanare, simulque ex dictis eruitur, hanc potestatem ad omnia impedimenta ecclesiastica sese porrigere, atque ad so-

(21) *Quaest. cit. 174.* ubi scribit : « *Communiter* docent canonistae in cap. » *Per venerabilem.* » prolixumque istorum, ut solet, elenchum exhibet, nominatimque tredecim recenset, atque addit : *Fuitque perpetua opinio Rotae.*

(22) Haec fortasse simplicissima et optima ratio est intelligendi, quomodo sanatio fiat matrimonii in radice. Directe irritantur *effectus* impedimenti seu legis ecclesiasticae; quod legislator ex ipso iure facere potest. Hinc consensus de se suos parit effectus. Quae notio optime congruit cum iis, quae tradit Bened. XIV. dum, ut vidimus, scripsit : « Ecclesia matrimonia sanat, non quidem » agendo ut matrimonium nulliter contractum, non ita contractum fuerit, sed » *effectus illos tollendo*, qui ob huiusmodi matrimonii nullitatem *ante* indul- » tam dispensationem, ac etiam in ipso contrahendi matrimonii actu pro- » ducti fuerant. »

lum Rom. pontificem pertinere : sed praestat duo haec postrema corollaria plenius evolvere.

Baston iurisconsultus duas impedimentorum canonicorum classes distinguit, quorum alia personas inhabiles sive absolute sive relative ad contrahendum efficiunt ob *positiva quaedam obstacula*, quae destrui oporteret, ut idoneae ad contrahendum coniugium fierent : alia vero ad validitatem coniugii conditionem quamdam requirunt, seu formalitatem, ut vocant, a lege praescriptam, cuiusmodi est celebratio coniugii in facie Ecclesiae, aut raptae mulieris in libertatem restitutio. Matrimonia sine hac conditione seu formalitate inita, sanari iuxta Baston in radice possunt, non autem illa, quibus positivum obstaculum seu impedimentum opponitur. Indidem infert sanationem in radice non posse concedi, nisi in impedimento clandestinitatis, aut etiam raptus (23). Item Baston putat in hisce impedimentis, urgente necessitate, posse episcopos dispensationem in radice concedere : quod quidem alii vel docent vel insinuant, vel saltem probabile esse putant (24).

At quin alia addere necesse sit, priorem assertionem excludunt tum rationes tum exempla quae attulimus, in quibus dispensatio, seu sanatio a radice conceditur a Rom. pontificibus indiscriminatim a quovis canonico impedimento. His plura alia adiacere facile possemus ; satis sit memorasse rescriptum quo sac. Poenitentiarum cuidam episcopo confert « facultatem dispensandi *in radice* in casibus, in quibus agitur de matrimonio hucusque nulliter initis ob impedimentum clandestinitatis, vel ob *aliud impedimentum* iuris dumtaxat ecclesiastici, in quo apostolica Sedes dispensare consuevit, exceptis ex ordine sacro vel professione solemni provenientibus (25). »

(23) *Concordance des lois civiles et des lois ecclésiastiques de France touchant le mariage*. Paris 1824. pag. 221.

(24) Ibid. pag. 529. Bouvier *Theol.* ed. cit. tract. *De matrim.* pag. 280.

(25) In saepe laudata *Dissert. sur la Réhabilitation des mariages nuls* pag. 47 ; ubi praeterea mentio fit cuiusdam rescripti eiusdem tenoris dati a Leone XII. archiep. Tolosan. die 17. Nov. 1827.

Alteram pariter assertionem falsitatis arguunt, quae praemisimus, quaeque ostendunt, potestatem hanc sanandi soli pontifici supremo esse reservatam, prout etiam docent communi suffragio theologi et canonistae. Non semel id inculcat Benedictus XIV. dicens : « Cumque solius Romani pontificis sit non » solum dispensationes in radice matrimonii indulgere, sed etiam » conditiones constituere pro validitate gratiae adimplendas » (26). » Errant igitur qui hanc facultatem communem faciunt episcopis, atque eo magis eiusmodi excludenda est sententia, quod, uti suo loco ostendimus, episcopis facultas non sit dispensandi ab impedimentis matrimonium dirimentibus.

Causas autem gravissimas requiri, ut matrimonium *in radice* sanetur, exploratum est apud doctores omnes, ac saepe ipsimet pontifices declararunt. Sane Benedictus XIV. non uno in loco id aperte profitetur iis verbis : *urgente causa, gravissimis urgentibus causis*. Ut plurimum vero legitimatio proles causa est cur eiusmodi dispensatio concedatur, ut idem pontifex declarat (27). Nostrum vero non est expendere utrum eiusmodi graves aut gravissimae causae adfuerint nec ne ; at simul ac dispensatio seu sanatio data est, praesumi legitima causa debet, nec quaestio fieri potest de valore eius dispensationis aut sanationis quam pontifex concesserit.

ARTICULUS III. — Effectus illustrantur huius potestatis tum relate ad coniuges, tum relate ad prolem.

Effectus potissimi sanationis in radice sunt, relate ad coniuges primitivus matrimonii ipsius valor, relate ad prolem legitimatio plenissima. At duplex hic occurrit quaestio : an requiratur novus consensus, vel saltem moralis continuatio consensus primum dati, ut matrimonium in radice sanetur ; deinde an legitimatio ad effectus etiam civiles protendatur.

(26) In *Const.* seu *Decreto* L. tom. IV. Bullarii cit. *Etsi matrimonialis* §. 7. pag. 330.

(27) *Instit.* LXXXVII. n. 80. opp. ed. Rom. 1750. tom. XI. pag. 587.